

Muzea a památníky revolučního hnutí a pokrokových tradic

Struktura, řešení a cíle výzkumu

Popis cílů a obsahu mapy

Cílem mapy je inventura paměťových institucí socialismu, které svoji činnost zaměřovaly na popularizaci a didaktizaci základních konstrukcí stranické historiografie: tradice revolučních bojů a dějin dělnického hnutí.¹ Zanesení těchto institucí do mapového podkladu představuje ve svém důsledku tezi silné snahy kulturní politiky pěstovat určitou specifickou kolektivní paměť.² Instituce, jež mapa zobrazuje, se věnovaly jak muzealizaci takto pojatého příběhu československých dějin jako celku, tak výrazným postavám dělnického a komunistického hnutí či klíčovým událostem. Zvláštní kategorii představují podnikové síně tradic a tovární muzea, která cílila na začlenění míst práce, v komunistickém symbolickém světě velmi důležitých, do obecně pojaté revoluční tradice.³ Základním kritériem pro zařazení instituce do geograficky vytyčeného soupisu byla existence samostatné expozice, která popularizovala vytyčená témata.

Klíčová slova

Muzeum – revoluční tradice – expozice – památník – instituce

Časové pokrytí

Rozmezí let 1948–1989

Zvolené období zohledňuje čtyřicet let socialistické diktatury skrze institucionální zakotvení její politiky paměti. Snaha datovat instituce dle jejich vzniku a zániku ukazuje na širší trendy ve finanční podpoře popularizace minulosti a jejího převažujícího zaměření.

Státy

Československá republika, Československá socialistická republika

Typy objektů

Muzea

¹ V pojetí muzea a památníku s expozicí jako institutu kulturní paměti socialistické diktatury navazujeme na některé starší výzkumy. Viz např. Tábořský, Ondřej: Dějiny podle plánu. Politika dějin a paměti v normalizačním muzejnictví, In: *Česká paměť. Národ, dějiny a místa paměti*, Radka Šustrová – Luba Hédlová (eds.), Praha: Nakladatelství Academia 2014 či Jan Galandauer: *Chrám bez boha nad Prahou. Památník na Vítkově*, Praha: Havran 2014.

² Muzea dělnického hnutí a části expozic ostatních muzeí věnované tomuto tématu čerpala zvláště v padesátých letech ze sovětských vzorů a stranická muzea vznikala ve spolupráci se sovětskými experty. Stávala se tak součástí stalinistické a post-stalinistické kulturní politiky. Vycházely zde také překlady sovětských metodik. Viz např. Jochman, Vladimír (ed.): *Z práce sovětských muzeí. Sborník překladů museologických článků z časopisu Kulturno-Prosvetitel'naja Rabota 1948–1955*, Olomouc: Krajské nakladatelství 1957.

³ K fungování síní tradic viz Vitko, Martin: Fenomén izieb revolučných tradícií v socialistickom Československu, In: *Museologica Brunensia*, Brno: FF MU 2015, roč. 4, č. 1.

Na mapě jsou takto označena muzea, která se zabývají odkazem postav, událostí, dějinných období či jiným způsobem se vztahují k tématu mapy.

Památníky

Na mapě jsou takto označeny památníky, které se zaměřují na připomínání konkrétních událostí či jednotlivců skrze stálou expozici a další soustavnou činnost. V rámci celé mapové aplikace jsou zobrazeny také pomníky, busty, pamětní desky, sochy a další umělecká díla ve veřejném prostoru s podobným posláním, nicméně pro potřeby této konkrétní mapy jsme se rozhodli pro užší vymezení.

Kategorie (zvolené vrstvy mapy)

a) Památníky a muzea revolučního hnutí

Instituce, jejichž výstavní, sbírková a popřípadě výzkumná činnost se zabývaly tématy, které zapadají do celkového pojetí dějin revolučních tradic. Měly výraznou ambici toto svébytné pojetí dějin popularizovat jako celek na regionální či státní úrovni.

b) Muzea a památníky spojené s klíčovou událostí či s konkrétním dějinným obdobím

Instituce, jež se zaměřovaly na konkrétní události důležité pro historii dělnického hnutí nebo revolučních tradic. Událost je v tomto ohledu pojímána široce jako krátký akt jednání omezeného počtu osob, ale i jako přesně ohraničené dějinné období.

c) Muzea a památníky spojené s jednotlivými osobnostmi

Instituce, které se věnovaly životu konkrétní osobnosti, jež byla dobově považována za důležitého aktéra dějin. Její život byl pro chod instituce klíčovým tématem a okolnosti šířeji pojaté minulosti byly zmiňovány jen z hlediska kontextu.

d) Podniková a tovární muzea

Zvláštní expozice, jež se nacházely přímo v továrnách nebo byly navázané na konkrétní podniky. Hlavním cílem stálých výstav bylo tematizovat a popularizovat dějiny továren jako míst třídních bojů a budování socialismu, jejichž příběh byl neodmyslitelně spjatý s revoluční tradicí.

Struktura jednotlivého hesla

Bod na mapě je nosičem souboru informací, tematizujících instituci, její zaměření a hlavní záměr expozice. Tyto informace jsou jednotně členěny následujícím způsobem:

1) Poloha

GPS souřadnice místa, kde instituce sídlila.

2) Jméno

Název instituce

3) *Typ objektu*

Muzeum/Památník

4) *Popis*

Text shrnující historii instituce, její zaměření a obsah expozice.

5) *Rok vzniku a zániku*

Většina institucí, které se zaměřovaly na dějiny dělnického hnutí, nepřežila rozklad socialistického zřízení. Nicméně některá se transformovala do podoby lokálních muzeí či jiných typů paměťových institucí. Ve sledovaném období muzea a expozice nejen vznikaly, ale v některých případech i zanikaly. Z této informace můžeme usuzovat na priority tehdejší politiky paměti.

6) *Galerie*

Zde uživatel nalezne dobové fotografie muzejních budov a dobové záběry z expozic, případně další doprovodné materiály jako například propagační plakáty.

7) *Zdroje*

Jedná o seznam zdrojů, ze kterých vychází výkladový text.

Pramenná základna a další zdroje

Základní zdroje informací o expozicích a tematickém zaměření jednotlivých institucí představovaly fondy archivů bývalých stranických muzeí, zejména jejich dobová evidence spřátelených institucí. Důležitou roli hrálo také detailní studium publikovaných soupisů paměťových institucí, muzejních průvodců a propagačních materiálů.

Archivní fondy

Národní muzeum, Sbírka Muzea dělnického hnutí, kolekce brožur, knihovna

Archiv Národního muzea, fond Muzeum dělnického hnutí, nezpracováno

Výběr publikovaných pramenů a dobové literatury

Babicová, Melánia a kol.: *Sprievodca po podnikových a závodných múzeách a sieňach revolučných tradícií v Slovenskej socialistickej republike*, Bratislava: Práca 1988

Gloser, Jaroslav – Růžička, Jindřich: *Sto let bojů za socialismus. Výklad k expozici z dějin dělnického a komunistického hnutí v okrese Svitavy*, Svitavy 1976

Hauner, Miroslav: *Západní Čechy: krajina, architektura, umění*, Plzeň: Zápodočeské nakladatelství 1984

Hromádka, Milan – Poláková, Marie – Valentová, Jarmila: *Kulturní adresář ČSR*, Praha: Ústav pro výzkum kultury 1973

Chotěbor, Petr – Čížek, Jiří: *Hrady a zámky v Čechách*, Praha: Olympia 1986

Jožák, Jiří: *Místa bojů a vítězství. Výběr památných míst protifašistického boje v českých zemích*, Praha: Naše vojsko 1977

Kalus, Jaromír: *Muzea na Moravě a ve Slezsku*, Ostrava: Profil 1988

Kavka, František – Pánek, Stanislav – Pavel, Jakub – Polišínský, Josef – Vorlíčková, Marie: *Bílá hora. Národní kulturní památka*, Praha: Muzeum Aloise Jiráska a Mikoláše Alše – Olympia 1969

Múzeá vo východoslovenskom kraji. Stručný sprievodca, Košice: Východoslovenské múzeum v Košiciach 1979

Nečas, Jaroslav: *Mistr Jan Hus a Husinec*, Praha: Svépomoc 1969

Pobořil, Rudolf: *Síň Antonína Zápotockého v Dělnickém domě v Kladně*, Kladno: Dům politické výchovy [198-?]

Pubal, Václav: *Muzea a galerie v ČSR*, Praha: Národní muzeum 1972

Pubal, Václav: *Muzea, galerie a památkové objekty v ČSR*, Praha: Národní muzeum 1973

Pubal, Václav: *Podniková - závodní muzea a síně revolučních tradic*, Praha: Ústřední škola ROH A. Zápotockého 1985

Rybecký, Milan a kol.: *Sprievodca po múzeách na Slovensku*, Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry 1964

Soukup, Jaroslav: *Praha. Město revolučních tradic*, Praha: Olympia 1971

Zenger, Zdeněk M.: *Jiráskovy Skály*, Praha: Čedok 1953